

นัยสำคัญ ความหมาย การเปรียบเทียบความแตกต่างของ กระบวนการสร้างความเป็นอารยะ กระบวนการทำให้ทันสมัย และกระบวนการทำให้เป็นตะวันตก กรณีศึกษาในประเทศสยามในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19
Significance Meaning and Comparison of Civilization Modernization and Westernization:
case study in the 19th Century Siam.

สิทธิสาร ศรีโคตร

Sitthard Srikotr

อาจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Lecturer from the Faculty of Social Sciences in Department of History Kasetsart University

Corresponding Author Email: olivanov_rex@hotmail.com

Received: 28 January 2021

Revised: 26 March 2021

Accepted: 2 April 2021

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ เป็นการศึกษาความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางการเมือง สังคม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ประเทศไทย และประเทศแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในช่วงตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา นั้น มีการอ้างถึงของกระบวนการสร้างความเป็นอารยะ กระบวนการทำให้ทันสมัย และกระบวนการทำให้เป็นตะวันตกอยู่เสมอ หลายครั้งมักเข้าใจว่าทั้งสามกระบวนการมีความหมายเดียวกัน ซึ่งกระบวนการทำให้ทันสมัย ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางระบบวัฒนธรรมในสังคมใด ๆ นั้น ถือเป็นผลผลิตที่ได้จากการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจากการปฏิสัมพันธ์กับสังคมอื่นที่สังคมของตนนิยามว่าเจริญและมีพัฒนาการที่สูงส่งกว่าตนเอง โดยที่ในพื้นที่ประเทศไทย และในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เข้าสู่กระบวนการพัฒนาให้ทันสมัยครั้งใหญ่ในช่วงตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา โดยได้รับการกระตุ้นและบีบบังคับจากกระแสของอารยธรรมตะวันตกที่แพร่กระจายเข้ามาเปลี่ยนวิถีคิดของชนพื้นเมืองในระดับฐานรากผ่านลัทธิจักรวรรดินิยมอันเป็นผลพวงจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในโลกตะวันตก ได้ทำให้เกิดความต้องการวัตถุดิบเป็นจำนวนมากเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม ยังต้องการตลาดขนาดใหญ่เพื่อระบายสินค้าที่ผลิตผ่านอุตสาหกรรมออกมา จึงทำให้เกิดความต้องการที่จะยึดครองดินแดนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียและแอฟริกาเพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ข้างต้น ดังนั้น จึงเรียกกระบวนการทำให้ทันสมัยเช่นนี้ว่า กระบวนการทำให้เป็นตะวันตก ซึ่งชนชั้นนำของสยามนิยามว่าเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศให้เกิดความทันสมัยและมีอารยะ

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างความเป็นอารยะ, กระบวนการทำให้ทันสมัย, กระบวนการทำให้เป็นตะวันตก

Abstract

This academic article to study many notice and mention of the words “Civilization”, “Modernization” and “Westernization” in many of papers for political social art and culture changing comprehension, especially in Thailand and Southeast Asia, then these three word can frequently be refered as similar meaning. Modernization is regular cultural changing procedure that any society can be in the better developing status by acknowledge themselves as the inferior of someone they all have recognized as superior. In 19th century, Thailand and Southeast Asia have been urged for changing into new type of modernization called “Westernization” that spreading to this region by the invasion and occupation of many land and country, especially in Asia and Africa, accoding to the western doctrine of Imperialism that require many land and country for simultaneously seeking

for the industrial raw material and the market to released the industrial product. Therefore, the “Westernization” has been widely recognized among Siamese royalty and elites. they all, the Siamese royalty and elites, regard this perception as the keyway to be a proper civilized modern country.

Keywords: Civilization, Modernization, Westernization

บทนำ

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีนักวิชาการให้ความสนใจศึกษาถึง กระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) ที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตกมากขึ้น โดยในช่วงทศวรรษที่ 1960 ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้นิยาม คำจำกัดความ หรือองค์ประกอบของ กระบวนการทำให้ทันสมัย เช่น John W. Hall นักวิชาการชาวอเมริกัน โดยกระบวนการทำให้ทันสมัยนั้น ควรจะต้องมี องค์ประกอบต่าง ๆ คือ 1) มีการขยายตัวของจำนวนประชากรมากขึ้นจนทำให้เกิดการขยายตัวของสังคมเมือง (Urban) จน สังคมเมืองนั้นกลายเป็นศูนย์กลางของสังคมอื่น ๆ ทั้งหมด 2) มีการใช้พลังงานที่มากขึ้นเพื่อการผลิต มีการไหลเวียนของสินค้าและ โภคภัณฑ์ต่างทั้งภายในและจากภายนอกสังคมของตนเองมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาาระบบโครงสร้างการบริการและ สาธารณูปโภคเพื่อตอบสนองการค้า การบริการ และการผลิต 3) มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่มากขึ้น จน นำไปสู่การเรียกร้องการเข้าไปมีบทบาททั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม 4) มีการขยายตัวของ สื่อสารมวลชน ทั้งยังมีบทบาทอย่างมีนัยสำคัญต่อการกำหนดวิถีคิด อุดมการณ์ และกระบวนการทัศน์ของสังคม 5) มีการขยายตัวของ สถานบันต่าง ๆ ทั้งทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรม โดยสถาบันต่าง ๆ เหล่านั้นเน้นการจัดการองค์กรแบบรวม ศูนย์อำนาจ (bureaucratic) จากกระบวนการต่าง ๆ ข้างต้นส่งเสริมให้สังคมต่าง ๆ ครอบงำปฏิสัมพันธ์กับสังคมเมืองที่เป็น ศูนย์กลางจนเกิดความรู้สึกร่วมและพัฒนาไปสู่ความเป็นชาติ (nation) คือ การยอมรับความเป็นพวกพ้องเดียวกันจากความ เชื่อมโยงบางประการทั้งที่มีอยู่จริงอยู่แล้วหรือถูกประกอบสร้าง เช่น ทางด้านการเมือง ภาษา วัฒนธรรม เป็นต้น

ในขณะที่ Hirai Naofusa นักวิชาการชาวญี่ปุ่น ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการทำให้ทันสมัย หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลง รากเหง้าของระบบวัฒนธรรมไปสู่รูปแบบใหม่ (remold a cultural system into a new mode) ทั้งในเชิงอุดมการณ์ กระบวน ทัศน์ และการให้คุณค่า โดยเกี่ยวกับประเด็นกระบวนการทำให้ทันสมัยนี้ Kiyomi Marioka นักวิชาการชาวญี่ปุ่นอีกคนหนึ่ง ได้ให้ ความเห็นเพิ่มเติมว่า กระบวนการพัฒนาให้ทันสมัยนั้น ควรพิจารณาในบริบทต่าง ๆ 3 บริบทควบคู่กันก็ คือ บริบททางด้าน เศรษฐกิจและเทคโนโลยี ซึ่งจะต้องมีความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และความมั่งคั่งและมั่งคั่งทางเศรษฐกิจมาก พอที่จะเป็นรากฐานสำหรับการพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ บริบทด้านสังคมและการเมือง ประชากรในสังคมมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และนิยมอพยพเข้ามาอยู่ในชุมชนเมือง พร้อมกันนั้น ก็ได้มีความพยายามรวมศูนย์อำนาจของรัฐบาลกลางเพื่อวางโครงสร้างระบบ ราชการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างมี ประสิทธิภาพ บริบทด้านระบบการประเมินคุณค่า มีการปรับเปลี่ยนวิถีคิดจากสังคมจารีตที่ยึดโยงทุกสิ่งกับความเชื่อทางศาสนา หรือ จารีตประเพณี ไปสู่สังคมที่ใช้เหตุผล และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งส่งผลให้มุมมองต่อชีวิต การทำงาน และคุณค่า ในทางโลกเปลี่ยนไปจากเดิม และพัฒนาไปสู่ความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันจนเป็นรากฐานของความรู้สึกเป็นชาติ (Nation)

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้พอจะได้ข้อมูลว่า ในการศึกษากระบวนการทำให้ทันสมัยนั้น สามารถนิยามได้หลายแง่มุม ตามมุมมองของผู้ที่ศึกษา เช่น นิยามว่ากระบวนการทำให้ทันสมัย อาจเกิดขึ้นและตั้งอยู่ได้บนพื้นฐานของการรวมศูนย์ของ อำนาจของรัฐ อันมีการสร้างระบบราชการแบบแบ่งสรรตามหน้าที่เป็นตรรกะที่ชีวิตสำคัญของกระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) อาจถือความเป็นเหตุเป็นผลที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวิทยาศาสตร์ หรือถือเอาการขยายตัวของสำนักที่เป็นโลก วิสัย (Secularism: Secular Mentality) ที่ควบคู่กับการถดถอยของศาสนาและสำนักเชิง ศาสนา (Religious Mentality) เป็น

ดร.ชนิษฐ์วดีการเกิดขึ้นกระบวนการทำให้ทันสมัย (ธงชัย วินิจจะกุล, 2562, น.8) หรืออาจถือเอาการพัฒนาของโครงสร้างเศรษฐกิจแบบทุนนิยมรวมไปถึงปริมาณการขยายตัวของการบินโภคสินค้าและผลิตภัณฑ์จากภาคอุตสาหกรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของกระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) โดยมีได้คำนี้ถึงถึงการเปลี่ยนแปลงของความคิดของสังคมหรืออำนาจรัฐเลยก็เป็นได้ (Jacobs, Juliet, 2015) ในขณะที่นักวิชาการบางท่านก็นิยามว่า กระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) นั้นต้องเป็นการผสมผสานกันของทั้งสามปัจจัยข้างต้น คือ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การเปลี่ยนแปลงวิธีคิดในทางสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากการพัฒนาของระบบอุตสาหกรรม จนนำไปสู่การขยายตัวของสังคมเมืองและการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองในท้ายที่สุด (R.N. Gwynne, 2009) ซึ่งทั้งในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการทำให้ทันสมัยนี้ก็ไม่สามารถหาข้อสรุปที่เป็นที่ยอมรับทั่วไปในวงวิชาการได้อย่างเด็ดขาด แต่อย่างไรก็ตามนิยามที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นนิยามที่อธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตกเท่านั้น แต่เมื่อกระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) เหล่านี้ได้แพร่ขยายไปสู่ส่วนอื่นๆของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 ภายใต้เงื่อนไขของการคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก จึงทำให้นิยามของกระบวนการทำให้ทันสมัยที่เคยใช้อธิบายกระบวนการที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตกนั้นอาจจะไม่สามารถอธิบายกระบวนการทำให้ทันสมัยที่เกิดขึ้นในเอเชียโดยเฉพาะกับจีนและญี่ปุ่นได้อย่างครอบคลุมนัก (ธงชัย วินิจจะกุล, 2562, น.9)

บทวิเคราะห์

หากไม่นับกระบวนการทำให้ทันสมัยครั้งใหญ่ ในช่วงแรกเริ่มรับอารยธรรมและเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์จากอินเดีย และ/หรือ จีน ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 6 แล้ว ในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงในประเทศไทย ได้เข้าสู่กระบวนการทำให้ทันสมัยอีกครั้งในช่วงตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา โดยได้รับการกระตุ้น และ/หรือ บีบบังคับ จากกระแสของอารยธรรมตะวันตกที่แพร่กระจายเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิธีคิดของชนพื้นเมืองในระดับฐานราก (Tipps, Dean C., 1973) ผ่านลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าชาวตะวันตกเข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกก่อนหน้าคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นเวลานานหลายร้อยปีแล้ว แต่การเข้ามาในช่วงก่อนหน้านั้นเป็นการเข้ามาเพื่อทำการค้าขาย และตั้งสถานีการค้าในลักษณะที่ต่างฝ่ายต่างเท่าเทียมกันหรือบางครั้งชาวตะวันตกก็ยังยอมรับว่าชาวตะวันออก (โดยเฉพาะชาวจีน) ก็ยังเหนือกว่าพวกเขาในหลาย ๆ เรื่อง

กระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) ที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตกนี้ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมีพัฒนาการต่อเนื่องมายาวนานหลายศตวรรษโดยเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงของฐานคิดทางภูมิปัญญาที่ยึดถือเหตุผล (Age of Enlightenment) จนเมื่อล่วงเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 19 กระบวนการทำให้ทันสมัยในโลกตะวันตกก็ได้พัฒนาขึ้นอย่างเต็มที่ โดยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจนำไปสู่การขยายตัวของสังคมเมืองและการรวบอำนาจทางการเมืองเข้าสู่ศูนย์กลางที่มีชนชั้นนายทุนเป็นผู้กุมอำนาจ จึงทำให้เกิดการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและการขยายตัวขึ้นของระบบอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว และผลพวงจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตกนั่นเอง ที่ได้ทำให้เกิดความต้องการวัตถุดิบเป็นจำนวนมากเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม และยังต้องการตลาดขนาดใหญ่เพื่อระบายสินค้าที่ผลิตผ่านอุตสาหกรรมออกมา จึงทำให้เกิดความต้องการที่จะยึดครองดินแดนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียและแอฟริกาเพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ข้างต้น และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ชาติตะวันตกหลายชาติหมายปองด้วยมีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และประชากรที่เป็นแรงงานราคาถูก ทำให้หลายดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก และเพื่อประโยชน์สูงสุดในการตักตวงทรัพยากรธรรมชาติเพื่อรับใช้เมืองแม่ ซึ่งเมื่อยึดครองเอาดินแดนเหล่านั้นมาเป็นอาณานิคมได้แล้ว ชาติตะวันตกในฐานะผู้ยึดครองจึงนำเอาโครงสร้างทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมตามแบบตะวันตกของตนมา “พัฒนา” โครงสร้างทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชนพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เหล่านั้น เพื่อให้เกิด

กระบวนการทำให้ทันสมัยตามแบบแผนของชาติตะวันตก ด้วยเหตุนี้เองกระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงไม่อาจจะแยกออกได้จาก กระบวนการทำให้เป็นแบบตะวันตก (Westernization) (วิไลเลขา ถาวรธนาสาร, 2545, น.15) โดยในส่วนของประเทศสยามนั้น แม้ว่าจะไม่ตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก แต่ก็ได้มีการพัฒนาไปสู่กระบวนการเข้าสู่ความทันสมัยโดยอ้างอิงกับแบบแผนของชาวตะวันตก (Westernization) (วิไลเลขา ถาวรธนาสาร, 2545, น.15) ซึ่งนับได้ว่าเป็นผลผลิตที่ได้จากการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจากการปฏิสัมพันธ์กับสังคมอื่นที่สังคมของตนนิยามว่า เจริญและมีพัฒนาการที่สูงส่งกว่าตนเอง จนนำไปสู่ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางระบบคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมนั้น ๆ

โดยเกี่ยวกับกระบวนการทำให้เป็นแบบตะวันตก (Westernization) นั้น Hirai Naofusa นักวิชาการชาวญี่ปุ่น ได้ให้นิยามว่า หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมโดยเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางวัฒนธรรม (Cultural Element) ทั้งในเชิงวัตถุ และกระบวนการให้คุณค่า จากแบบแผนตะวันออกที่เป็นมาแต่เดิม ไปสู่แบบแผนของตะวันตกอย่างเต็มรูปแบบ (Hirai Naofosa, 1983) แต่หากจะยึดตามนิยามของ Hirai Naofusa แล้ว ก็เป็นการยากที่จะมีประเทศใดที่จะสามารถเข้าสู่กระบวนการพัฒนาประเทศทำให้เป็นตะวันตกได้ทั้งหมดแบบชนิดที่เรียกได้ว่าเป็นการถอนรากถอนโคนแนวคิด และกระบวนการทัศน์ของสังคมเดิมที่เคยเป็นมาไปอย่างสิ้นเชิงตรงตามนิยามนั้น ซึ่งในกรณีของสยามก็เช่นเดียวกัน จะมีการปรับปรุงประเทศให้มีความทันสมัยตามกระบวนการทำให้เป็นตะวันตก (Westernization) แต่สภาพของสังคมใหม่ที่บังเกิดขึ้นนั้นก็ไม่ได้มีลักษณะเหมือนกันกับชาติตะวันตกผู้เป็นต้นแบบไปทุกประการ ตรงกันข้ามแนวทางดั้งเดิมที่เคยปรากฏในสังคมจารีตในช่วงก่อนการแผ่อิทธิพลเข้ามาของชาติตะวันตกนั้นก็ยังคงอยู่เพียงแต่ถูกทำให้อ่อนกำลังลงเท่านั้น และเมื่อถึงโอกาสที่เหมาะสมอิทธิพลของสังคมจารีตเหล่านั้นจะปรากฏขึ้นให้เห็นอีกซึ่งเราจะเรียกสังคมในลักษณะนี้ว่า “สังคมเก่าแบบใหม่” (Modernpatrimonialism) (วิไลเลขา ถาวรธนาสาร, 2545, น.21)

ในกรณี กระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) ของสยามนั้นโดยมีแบบแผนที่สำคัญก็คือ การมุ่งเน้นพัฒนาให้เป็นแบบตะวันตก โดยมีกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก เร่งสร้างรัฐสมัยใหม่ที่บริหารโดยระบบราชการแบบใหม่แบบรวมศูนย์อำนาจ ประการที่สอง เป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของชนชั้นปกครองสยามที่สืบทอดอำนาจเพื่อสร้างความมั่นคงสืบเนื่องในการพัฒนา ประการที่สาม เป็นรัฐที่อยู่ภายใต้อิทธิพล การแทรกแซงจากลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก รวมไปถึงมีโครงสร้างการพัฒนาตั้งอยู่บนรากฐานของอาณานิคมของชาติตะวันตกเหล่านั้น

ทั้งนี้ ได้มีการสถาปนาระบบการศึกษาแบบใหม่ตามแบบตะวันตกได้ถูกสถาปนาขึ้น โดยความมุ่งหมายเพื่อสร้างบุคลากรเพื่อรับใช้รัฐสยามตาม 3 ลักษณะดังกล่าว กล่าวคือ มีการผลิตคนเพื่อตอบสนองต่อระบบราชการแบบแบ่งตามหน้าที่ (Functional) ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนจะต้องมีการผลิตอุดมการณ์ที่ค้ำจุนรับใช้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น ลัทธิราชาชาตินิยม เป็นต้น และโครงสร้างการศึกษาแบบใหม่นั้นจะเป็นการศึกษาที่เลียนแบบมาจากระบบการศึกษาในประเทศอาณานิคมของชาติตะวันตกที่เน้นเพียงความรู้ประยุกต์และความรู้เทคนิคที่พอใช้งานรับใช้ระบบราชการได้ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2562, น.6)

มูลเหตุสำคัญที่ทำให้กระบวนการทำให้เป็นตะวันตกในสยามไม่สามารถดำเนินการจนประสบความสำเร็จเต็มตามที่ตามแบบแผนที่เป็นไปในโลกตะวันตกก็อาจเป็นผลสืบเนื่องมาจาก ความเป็นตะวันตกแบบเต็มรูปแบบนั้น อาจจะไม่เหมาะสมกับนำเข้ามาประยุกต์ใช้ในรัฐด้วยข้อจำกัดทางด้านงบประมาณ บุคลากร หรือในด้านอื่น ๆ หรือหากแม้ไม่มีอุปสรรคดังเช่นที่กล่าวข้างต้นหลายครั้งก็เป็นความต้องการของชนชั้นนำเองที่นำเอาระบบของตะวันตกมาใช้เท่าที่ตนเองเห็นว่าเป็นประโยชน์ เช่น การนำเอาระบบการบริหารราชการแบบรวมศูนย์ของชาวตะวันตกมาใช้ แต่ก็มิได้นำเอาแบบอย่างมาจากประเทศแม่ในยุโรป หากแต่เลือกเอาการจัดการปกครองที่ชาติตะวันตกใช้บริหารอาณานิคมเพื่อมุ่งหมายประโยชน์สูงสุดในการตักตวงทรัพยากรธรรมชาติเพื่อรับใช้เมืองแม่

มาใช้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างโครงสร้างการปกครองที่ดึงเอาดีดประเทศราชเข้ามาเป็นอาณานิคมภายในรัฐ (Thongchai Winichakul, 2003) สยามเพื่อที่สยามจะได้ปกครองอย่างรัดกุมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดักตวงทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเมืองหลวงในลักษณะเดียวกับชาติตะวันตกทำ การจัดการศึกษาตามแผนตะวันตกให้กับประชาชนก็ให้แต่พอที่จะมีความรู้ และปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมผ่านระบบการศึกษาเพื่อให้ประชาชนกลายเป็นกลไกในการขับเคลื่อนและปฏิบัติตามนโยบายต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นนำ โดยมีได้มุ่งให้การศึกษาเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเกิดสำนึกการมีส่วนร่วมในการจัดการรัฐ หรือการวางภาพลักษณ์ของความเป็นอยู่อย่างมีอารยะตามแบบแผนตะวันตกนั้นก็ไปอย่างจำกัดในหมูชนชั้นนำสยามเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของชนชั้นนำท้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับจากชนชั้นนำของชาติตะวันตก

เกี่ยวกับประเด็นเรื่อง การพัฒนาประเทศให้เป็นแบบตะวันตกนี้ ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการพัฒนาการนิยามกระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) กระบวนการทำให้เป็นแบบตะวันตก (Westernization) นั้นยังมีความสับสน แม้ว่ากระบวนการทำให้ทันสมัย ตามที่นิยามกันในปัจจุบันก็คือ กระบวนการทำให้เป็นแบบตะวันตก แต่ปัญหาก็คือ ไม่มีที่ใดที่ผ่านเข้าสู่กระบวนการนั้นแล้วมีความเป็นตะวันตกอย่างถอนรากถอนโคนวิจิตรและกระบวนการทันสมัย ดังนั้น ประเทศที่พัฒนาเข้าสู่การเป็นตะวันตกแต่เพียงบางส่วน (ไม่ว่ามากหรือน้อย แต่ไม่ทั้งหมด) เหล่านี้จะต้องถือว่าเป็นประเทศที่พัฒนาไปสู่ความทันสมัย (Modernization) หรือแม้กระทั่งเป็นประเทศที่อยู่ในกระบวนการทำให้เป็นแบบตะวันตก (Westernization) อย่างสมบูรณ์หรือไม่

ตามที่ได้ศึกษาได้ค้นคว้าว่า ผู้ศึกษามีความเห็นว่าการพัฒนาการทำให้ทันสมัย (Modernization) นั้น อาจมิใช่เพียงกระบวนการพัฒนาในด้านนวัตกรรม หรือ วัตถุภายนอกที่เจริญขึ้นตามความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่พัฒนาไปเท่านั้น หากแต่กระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงวิถีคิด และกระบวนการทัศน์ในการมองโลกของผู้คนในสังคม (Tipps, Dean C., 1973) ตามความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่พัฒนาไป และมองโลกด้วยความเป็นเหตุเป็นผลทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น และตระหนักถึงความสำคัญของตนในเชิงปัจเจกบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาและสร้างความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ให้แก่สังคมและรัฐที่ตนอาศัยอยู่ อันนำมาสู่ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันของปัจเจกชนในสังคมเหล่านั้นด้วยความเชื่อมโยงจากสำนึกต่อสังคมและรัฐที่ตนอาศัยอยู่ข้างต้นนั่นเอง ซึ่งเป็นรากฐานของความรู้สึกเป็น “ชาติ” ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงไม่เห็นด้วยกับข้อเขียนของวิลเลียม ธาวรธนาสาร ในงานนิพนธ์เรื่องชนชั้นนำไทยกับการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตก ที่กล่าวว่า การรับอารยธรรมอินเดียเข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 6 นั้น จัดเป็นกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (Modernization) ครั้งแรกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะสังคมในยุคนั้นแม้จะได้รับเอาวัฒนธรรม และความเจริญในการสร้างอารยธรรมสังคมเมืองจากอารยธรรมอินเดีย แต่ก็ยังเป็นสังคมที่ไม่มีแนวความคิดเป็นเหตุผลตามวิถีทางวิทยาศาสตร์ และยังไม่มีสำนึกความเชื่อมั่นของศักยภาพของบุคคลในเชิงปัจเจกบุคคลอีกด้วย

ผู้ศึกษาเห็นว่ากระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) ได้เกิดขึ้นในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเกิดขึ้นจากผลของการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์และปฏิวัติอุตสาหกรรมในโลกตะวันตก คือ ทวีปยุโรปและอเมริกา จึงทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอันนำไปสู่กระบวนการนำไปสู่ความทันสมัยในดินแดนเหล่านั้น และเมื่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการนำไปสู่ความทันสมัยข้างต้นได้เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปและอเมริกา หรือ ที่เรียกกันว่า “โลกตะวันตก” ก็เป็นช่วงเดียวกันกับที่ได้มีการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) ซึ่งเป็นการใช้แสนยานุภาพทางทหารที่เหนือกว่าอันเป็นผลพวงมาจากการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ของโลกตะวันตกเพื่อการยึดครองดินแดนต่าง ๆ ในโพ้นทะเลทั้งในทวีปแอฟริกาและเอเชียเป็นอาณานิคม เพื่อยึดกุมเอาทรัพยากรธรรมชาติและทำให้ดินแดนเหล่านั้นกลายเป็นตลาดสำหรับระบายสินค้า เพื่อตอบสนองต่อการการปฏิวัติอุตสาหกรรมอย่างเต็มขั้นในโลกตะวันตกเอง ซึ่งข้ออ้างที่สำคัญของการยึดครองเป็นอาณานิคมนั้นก็เพื่อสร้างให้เกิดกระบวนการทำให้ทันสมัย เพื่อพัฒนาพื้นที่ในส่วนที่ล่าหลังของโลกให้เกิด “ความมีอารยะ” ตามที่โลกตะวันตกนิยาม อันเป็นความเชื่อตามแนวคิดพันธุกรรมของชาวยุโรปที่เฟื่องฟูมากในโลกตะวันตกในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 นั้นเอง ซึ่งข้ออ้างนั้น

ทำให้อำนาจอธิปไตยมีกระบวนการบริหารจัดการและพัฒนาไปสู่ความทันสมัย แต่ที่แท้ที่จริงแล้วก็เป็นกระบวนการที่ดำเนินไปภายใต้พื้นฐานของการรักษาผลประโยชน์ของชาติตะวันตกในอำนาจอธิปไตยเป็นสำคัญ ดังนั้น ความทันสมัยที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงความทันสมัยในทางการบริหารจัดการ และวัตถุภายนอก แต่สำนึกความเป็นเหตุผลและความรู้สึกเป็นปัจเจกบุคคลของชนพื้นเมืองในอำนาจอธิปไตยนั้นยังมิได้รับการส่งเสริมและยอมรับให้มีขึ้น เพราะจะนำไปสู่การแข็งข้อต่อต้านชาติเจ้าอำนาจอธิปไตย

ในทางตรงกันข้ามสำหรับ รัฐจารีตอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่ต่างก็พยายามหลีกเลี่ยงให้พ้นจากการยึดครองของโลกตะวันตกอันเป็นผลมาจากการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยมนั้น ต่างก็ได้พยายามสร้างให้เกิดกระบวนการในเชิงประจักษ์ที่จะนำไปสู่ความทันสมัยตามแบบตะวันตก เพื่อสร้างให้เกิดความทันสมัยในระดับที่ได้รับการยอมรับจากโลกตะวันตกอันนำไปสู่การจำกัดและทำลายข้ออ้างในการยึดครองเป็นอำนาจอธิปไตยของโลกตะวันตก ดังนั้น ในฐานะรัฐเอกราช จึงได้มีการสร้างวิถีคิด และกระบวนการที่ใหม่ให้กับประชาชนในรัฐในฐานะผู้เป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างบูรณภาพ และความเจริญก้าวหน้าของรัฐร่วมกันกับชนชั้นนำ เพราะสวัสดิภาพของรัฐนั้นจักนำมาซึ่งความสมบูรณ์พูนสุขและความกินดีอยู่ดีของประชาชนเอง จึงทำให้ประชาชนในรัฐมีความรักและหวงแหนบูรณภาพของสังคมและรัฐที่ตนอาศัย อันนำไปสู่ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันอันเป็นรากฐานสู่ความเป็นรัฐชาติ (Nation state) (ธงชัย วินิจจะกูล, 2562, น.21)

หากแต่ในกรณีของรัชสมัยใหม่สยาม แม้ว่าแนวคิดการสร้างความทันสมัยตามแบบตะวันตกจะปรากฏเป็นรูปธรรมบ้างแล้ว ตั้งแต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 หากแต่ก็ยังดำเนินการไม่ได้เต็มที่เท่าใดนัก (ธงชัย วินิจจะกูล, 2556, น.55-60) จนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 นั้นได้ทรงมีการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินใน ค.ศ. 1892 สถาปนาระบบการบริหารราชการแบบแผนใหม่ตามแบบตะวันตกแล้ว หากแต่ในด้านพัฒนาการการทางด้านเศรษฐกิจและการขยายตัวของอุตสาหกรรมภายในประเทศยังมีไม่มากนัก (และโดยมากมักจะเป็นกิจการของต่างชาติ) ทำให้กระบวนการสร้างระบบการศึกษาแผนใหม่เพื่อผลิตแรงงานที่มีคุณภาพสู่ระบบอุตสาหกรรมทำได้อย่างไม่เต็มที่ อีกทั้งมีความพยายามของชนชั้นสูงเพื่อวางโครงสร้างการศึกษาแผนใหม่อย่างรัดกุม เพื่อจำกัดกระบวนการที่ชนชั้นสูงให้เข้าแผ่นดินที่มีหน้าที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และชนชั้นสูงโดยปฏิเสธการเข้าถึงความรู้เรื่องเสรีประชาธิปไตยตามแบบแผนตะวันตก ทั้งนี้ ด้วยมูลเหตุในลักษณะข้างต้น จึงทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยตามแบบตะวันตกของสยามจึงมิได้นำไปสู่ความทันสมัยตามแบบตะวันตกอย่างจริงแท้ แต่เป็นสมัยใหม่อย่างจำกัดตามความประสงค์ของชนชั้นสูงในสังคมสมบูรณาญาสิทธิราชย์

แต่เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 รัฐบาลของพระมหากษัตริย์และชนชั้นสูงไม่สามารถแก้ปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจที่รุมเร้าได้ จึงเป็นแรงผลักดันให้ชนรุ่นใหม่ที่กระหายในความทันสมัยที่มากขึ้นพยายามลุกขึ้นมามีส่วนร่วมเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมการเมือง เศรษฐกิจ อันเป็นผลสืบเนื่องจากสำนึกในเชิงปัจเจกบุคคลที่มีมากขึ้นอันเป็นผลพวงมาจากการได้อุดมการณ์การมีส่วนเรื่องทางการเมืองเพื่อเปลี่ยนแปลงรัฐจากสังคมกึ่งศักดินา (ลัทธิไตรราชฎ์ของพรตกัมมิตั้ง) และรับการศึกษาตามแบบแผนใหม่ในโลกตะวันตก จนนำไปสู่ความพยายามในการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) อันเป็นหลักประกันถึงความทันสมัยในอีกขั้นที่ชนรุ่นใหม่นิยมในยุคลังต้องการจะทำให้เกิดขึ้นจริง เพื่อเป็นหลักประกันของความเจริญก้าวหน้าในอีกขั้นหนึ่งของสังคมและรัฐที่พวกเขาอาศัยอยู่

ส่วนในประเด็นที่ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) อันเป็นผลพวงมาจากกระบวนการทำให้เป็นตะวันตก(Westernization) นั้น จัดว่าเป็นกระบวนการสร้างความเป็นอารยะ (Civilization) หรือไม่ ซึ่งหากเราจะพิจารณาความหมายในเชิงนิยาม พจนานุกรมภาษาอังกฤษ ฉบับมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ได้ให้ความหมายของกระบวนการสร้างความเป็นอารยะ (Civilization) ว่า เป็นกระบวนการที่มนุษย์มีการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต รวมไปถึงองค์กรต่าง ๆ ทางสังคมให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม (human society with its well developed social organizations, or the culture and way of life of a society or country at a particular period in time) (Cambridge University. (2021). *Cambridge Dictionary.*)

ในขณะที่พจนานุกรมภาษาอังกฤษ ฉบับมหาวิทยาลัยออกฟอร์ดได้ให้ความหมายว่า ช่วงเวลาของการพัฒนาเชิงสังคมและองค์กรของสังคมมนุษย์ที่ได้รับการประเมินค่าว่าก้าวหน้าขึ้นกว่าที่เป็นอยู่แต่เดิม (The stage of human social development and organization which is considered most advanced) (Oxford University, 2021) และพจนานุกรมภาษาอังกฤษ ฉบับเว็บสเตอร์ ได้ให้ความหมายว่า ระดับทางวัฒนธรรม และเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นมากกว่าเดิม และกระบวนการพัฒนานั้นโดยเฉพาะทางด้านวัฒนธรรมได้รับการจดบันทึกไว้เพื่อยืนยันถึงพัฒนาการที่เพิ่มขึ้นนั้น (a relatively high level of cultural and technological development; specifically: the stage of cultural development at which writing and the keeping of written records is attained) (Merriam-Webster, 2021)

ดังนั้น หากพิจารณาจากนิยามทั้งสาม สามารถพอสรุปความได้ว่า กระบวนการสร้างความเป็นอารยะ (Civilization) จะต้องเป็นการพัฒนาที่ทำให้สังคมมนุษย์มีการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม เทคโนโลยี วิถีชีวิต รวมไปถึงองค์กรต่าง ๆ ทางสังคมให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ดังนั้น จากนิยามดังกล่าว จึงสามารถที่จะกล่าวได้ว่า กระบวนการสร้างความเป็นอารยะ (Civilization) จะต้องมีการยอมรับว่า รูปแบบทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต และอาจรวมไปเทคโนโลยีรวมไปถึงเทคโนโลยีเท่าที่เคยเป็นมาในสังคมนั้น ๆ พันสมัยหรือไม่เหมาะสมกับสภาวะการณที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง ซึ่งเมื่อหากพิจารณาถึง กระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) ที่เกิดขึ้นในประเทศสยามที่ได้รับผลกระทบจากการคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกนั้น ย่อมถือเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงรากเหง้าของระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และอาจรวมไปถึงวัฒนธรรมไปสู่รูปแบบใหม่ ทั้งในเชิงอุดมการณ์ กระบวนทัศน์ และการให้คุณค่า เพื่อให้เป็นไปตามสังคมอื่นที่สังคมของตนนิยามว่าเจริญและมีพัฒนาการที่สูงส่งกว่าตนเองซึ่งก็คือชาติตะวันตก ทั้งนี้เนื่องด้วยระบบโครงสร้างที่ค้ำจุนสังคมในแบบดั้งเดิมที่เคยเป็นมาไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงสร้างทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ (วิไลเลขา ถาวรธนาสาร, 2545, น.13) จึงสามารถกล่าวได้ว่า กระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) ที่เกิดขึ้นในประเทศสยามนั้นย่อมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างความเป็นอารยะ (Civilization) ด้วยเช่นเดียวกัน

บทสรุป

จากข้อมูลที่ได้วิเคราะห์มา ทำให้พอจะสามารถเข้าใจถึงสถานการณ์ของประเทศสยามในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (Modernization) อันเป็นผลพวงมาจากกระบวนการทำให้เป็นตะวันตก (Westernization) ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้ โดยที่กระบวนการทั้งสองที่เกิดขึ้นข้างต้นนั้นได้จัดเป็นกระบวนการสร้างความเป็นอารยะ (Civilization) ให้กับสยามไปด้วยพร้อมกัน ทั้งนี้เนื่องจากชนชั้นนำของสยามในเวลานั้น มีความเห็นว่า รูปแบบทางด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต และอาจรวมไปเทคโนโลยีรวมไปถึงเทคโนโลยีเท่าที่เคยเป็นมาแต่เดิมนั้นแม้ในยุคหนึ่งจะได้รับการนิยามว่าเป็นสิ่งที่เจริญและพึงนำไปเป็นแบบอย่างของการสร้างอารยะ (ตามแบบแผนอยุธยา) หากแต่ในห้วงเวลาดังกล่าวนั้น ความมีอารยะตามแบบเดิมที่เคยนิยมกันมานั้นได้พันสมัย และไม่เหมาะสมกับสภาวะการณที่มีการคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยม ดังนั้นจึงเป็นแรงผลักดันให้ชนชั้นนำของสยามสร้างการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ให้ไปสู่ความทันสมัย (Modernization) ตามแบบที่ชาติตะวันตกพอจะยอมรับได้ เพราะตามความเห็นของชนชั้นนำของสยามการที่จะรอดพ้นจากการคุกคามเอกราชของรัฐตนจากลัทธิจักรวรรดินิยมไปได้นั้น มีเพียงการได้รับการยอมรับจากชาติตะวันตกผู้คุกคามว่าสยามมีอารยะทัดเทียมกันเท่านั้น “only civilized nation deserve equality”

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการนี้ จะสำเร็จลงมิได้หากขาดการสนับสนุนจากทางต้นสังกัดของผู้เขียน คือ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่เป็นผู้สนับสนุนทั้งการจัดสรรเวลาในการศึกษาค้นคว้าเพื่อผลิตผลงานทางวิชาการ และเอื้อต่อการจัดสรรภาระงานให้เหมาะสมกับผู้เขียนที่กำลังลาศึกษาต่อ จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- ธงชัย วินิจจะกุล. (2556). *กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิภายของชาติ*. กรุงเทพฯ: อาน.
- _____. (2562). *เมื่อสยามพลิกผัน*. นนทบุรี: ฟ้ายเดียวกัน.
- วิลเลียม เอ. อดัม. (2545). *ชนชั้นนำไทยกับการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตก*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- Cambridge University. (2021). *Cambridge Dictionary*. Retrieved 24 March 2021. from <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/civilization>
- Hirai Naofosa. (1983). *Traditional Cultures and Modernization: Several Problem in the Case of Japan*. Retrieved 28 December 2020, from https://prallagon.com/wp-content/uploads/2016/08/Traditional_Cultural.pdf
- Jacobs, Juliet. (2015). *Rostow's Five Stages of Economic Growth and Development are Widely Criticized*. Retrieved 24 March 2021, from <https://www.e-education.psu.edu/geog128/node/719>
- Merriam-Webster. (2021). *Merriam-Webster Dictionary*. Retrieved 24 March 2021. from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/civilization>
- Oxford University. (2021). *Oxford Dictionary*. Retrieved 24 March 2021. from <https://en.oxforddictionaries.com/definition/civilization>
- R.N. Gwynne. (2009). *Modernization Theory*. Retrieved 24 March 2021, from <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/modernization-theory>
- Tipps, Dean C. (1973). *Modernization Theory and the Comparative Study of Societies: A Critical Perspective*. Retrieved 28 December 2020, from <https://www.jstor.org/stable/178351?seq=1>
- Thongchai Winichakul. (2003). *A Short History of the Long Memory of The Thai Nation*. Retrieved 28 December 2020, from <https://khamerlogue.wordpress.com/2012/02/29/truth-on-siam-a-short-history-of-the-long-memory-of-the-thai-nation/>